

## 0 staroj zagrebačkoj trgovini.

*Čitao u sjednici historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije  
znanosti i umjetnosti dne 18. listopada 1893.\**

† PRAVI ČLAN IVAN TEKLIČ.

(Svršetak.)

U XV. vjeku ako nije bilo znatnih sporova o maltarini i pija-covini, ili u obće o zagrebačkom sajmu i njegovoj tržišnoj pristojbi izmedju kaptola zagrebačkoga i gradske obćine, ipak ih bijaše u obće dosta, koji su sa zagrebačkom trgovinom bili u što užoj svezi. Primjera radi napominjem, kako je u Zagrebu za trajanja triju velikih sajмова: Markova, Margaretinja i Stjepanja bio čvrsto određen tako zvani „božji mir“ (treuga Dei) izmedju jedne i druge jurisdikcije; ipak i taj mir bude u XV. vjeku često povriedjen, da, i na krvav način. Spominje se naime, da je g. 1422. za margaretskoga sajma, tempore treugarum, kaptolski sudac Gjuro sa svojom četom nasred trga zagrebačke gradjane i ljude iztukao, izranio i oplienio, izsjekao kola i jarmove, a zaslužnjene gradjane držao u Popovu tornju zatvorene, dok mu se svidjelo.

Tužniji se slučaj sbio god. 1422., kad je u borbi izmedju gradske obćine i kaptola zaradi priepornoga zemljišta „Krog“ bila trajna parba, pa je u nedjelju pred Margaretinjem gradska obćina po svojih izaslanicah sakupljenomu kaptolu u sakristani stolne crkve zabranila, da ne smije ni za živu glavu požeti usjeva na Krogu, jer će im se obćina oprieti; zato je odmah sutradan, za velikoga godišnjega sajma, kaptol zagrebački oboružao svoje ljude, a na glas zvonâ stolne crkve činio na grad juriše od podneva do mraka, a opet dan zatim od zore do mraka, tako da je na prelazu kod Krvavoga mosta

\* Rasprava se po zaključku historičko-filologičkoga razreda od 5. prosinca 1906. priopćuje onako, kako je nađena u ostavštini pišćevoj, ako i nije dovršena.

bilo mnogo ljudi strjelicama ranjenih i ubijenih, dok su gradjani u isto doba jurišali na Kaptol. God. pak 1432. ubilježeno je, da je kanonik Nikola Celjski, u sajmeno margaretsko doba, susretavši na javnom mjestu gradjanina i mesara Marka, na smrt ga iztukao; a napokon, opet za margaretskoga sajma g. 1475. ubilježeno je, da su gradski stanovnici po naputku gradskoga sudca Blaža nasrnuli na kaptolske ljude, kad su se s gradske obćine vraćali kući, pa su ih s napetimi lukovi progonili do samih kaptolskih vrata i izbacili za njimi mnogo strjelica; tom sgodom ubiše jednoga kaptolskoga stanovnika a više ih raniše.

Da su i sami pobirači tržne pristojbe, naročito tridesetnice, vrlo često izazivali javan sukob svojom surovošću, spomenuh ondje, gdje progovorih o zagrebačkoj tridesetnici, naime: g. 1436. kad se kriomčarila roba, za koju bi se imala plaćati tridesetnica, pa i onaj sukob, što ga izazva g. 1465. naprasiti tridesetar Ivan Marathi; dok nam nije točno poznat razlog, s kojega je gradska obćina na pritužbu nekoga Mihovila, trgovca iz Modruša, dala uhvatiti kaptolskoga maltara Tomu i dugo ga vremena držala u zatvoru, a napokon ga pustila na slobodu uz uvjet: da se kaptol izjavi, da se zaradi toga utamničenja ne će nikada parbiti s obćinom, i da kaptol izposluje u toga svoga maltara, da izda pismeno vlastoručno očitovanje, da zaradi ovoga zatvora ne će ni on nikada obćinu tužiti a niti ovlastiti kojega rodjaka, da je on tuži, pače da ne će toga radi ni progoniti ikojega gradjanina ili mu štetu zadavati.

Ali zato izvan Zagreba imadjahu zagrebački trgovci za XV. vieka silnih boraba s veleposjednici i plemići po Hrvatskoj, koji su ponajviše s kraljevskom dozvolom imali malte po svojih imanjih, kuda je naime vodio državni drum, pa su zaradi njihove obićno prekomjerne maltarine dolazili trgovci u teške sukobe, izgrede, a kadkad i do rana.<sup>1</sup> Gradjani se dakle zagrebački pritužiše saboru februara 1481. po svojem izaslaniku Ivanu Požegaju na sve dotadanje nepravde, nanesene im od raznih plemića i na raznih maltah za robu njihovu, od koje su inače kraljevskimi privilegiji bili oprošteni od plaćanja, i zamoliše, da se u tom nešto odredi i njih

<sup>1</sup> N. pr. ban Nikola Seč pismom izdanim u Zagrebu na 20. jula 1367. veli, da su se pritužili koprivnički trgovci, kako plemić Stjepan, sin bana Mikića, na svojih posjedih Gjurgjevcu, Suhodolu, sv. Jalžabeti od njihove trgovine, za koju su obićno plaćali dva dinara, traži po četrdeset i više dinara.

## O staroj zagrebačkoj trgovini.

*Čitao u sjednici historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije  
znanosti i umjetnosti dne 18. listopada 1893.\**

† PRAVI ČLAN IVAN TKALČIĆ.

(Svršetak.)

U XV. vijeku ako nije bilo znatnih sporova o maltarini i pijacovini, ili u obće o zagrebačkom sajmu i njegovoj tržišnoj pristojbi između kaptola zagrebačkoga i gradske obćine, ipak ih bijaše u obće dosta, koji su sa zagrebačkom trgovinom bili u što užoj svezi. Primjera radi napominjem, kako je u Zagrebu za trajanja triju velikih sajмова: Markova, Margaretinja i Stjepanja bio čvrsto određen tako zvani „božji mir“ (treuga Dei) između jedne i druge jurisdikcije; ipak i taj mir bude u XV. vijeku često povrijeđen, da, i na krvav način. Spominje se naime, da je g. 1422. za margaretskoga sajma, tempore treugarum, kaptolski sudac Gjuro sa svojom četom nasred trga zagrebačke građane i ljude iztukao, izranio i oplienio, izsjekao kola i jarmove, a zaslužnjene građane držao u Popovu tornju zatvorene, dok mu se svidjelo.

Tužniji se slučaj sbio god. 1422., kad je u borbi između gradske obćine i kaptola zaradi priepornoga zemljišta „Krog“ bila trajna parba, pa je u nedjelju pred Margaretinjem gradska obćina po svojih izaslanicah sakupljenomu kaptolu u sakristani stolne crkve zabranila, da ne smije ni za živu glavu požeti usjeva na Krogu, jer će im se obćina oprieti; zato je odmah sutradan, za velikoga godišnjega sajma, kaptol zagrebački oboružao svoje ljude, a na glas zvonâ stolne crkve činio na grad juriše od podneva do mraka, a opet dan zatim od zore do mraka, tako da je na prelazu kod Krvavoga mosta

---

\* Rasprava se po zaključku historičko-filologičkoga razreda od 5. prosinca 1906. priopćuje onako, kako je nađena u ostavštini pišćevoj, ako i nije dovršena.

bilo mnogo ljudi strjelicama ranjenih i ubijenih, dok su građani u isto doba jurišali na Kaptol. God. pak 1432. ubilježeno je, da je kanonik Nikola Celjski, u sajmeno margaretsko doba, susretavši na javnom mjestu gradjanina i mesara Marka, na smrt ga iztukao; a napokon, opet za margaretskoga sajma g. 1475. ubilježeno je, da su gradski stanovnici po napatku gradskoga sudca Blaža nasrnuli na kaptolske ljude, kad su se s gradske občine vraćali kući, pa su ih s napetimi lukovi progonili do samih kaptolskih vrata i izbacili za njimi mnogo strjelica; tom sgodom ubiše jednoga kaptolskoga stanovnika a više ih raniše.

Da su i sami pobirači tržne pristojbe, naročito tridesetnice, vrlo često izazivali javan sukob svojom surovošću, spomenuh ondje, gdje progovorih o zagrebačkoj tridesetnici, naime: g. 1436. kad se kriomčarila roba, za koju bi se imala plaćati tridesetnica, pa i onaj sukob, što ga izazva g. 1465. naprasiti tridesetar Ivan Marathi; dok nam nije točno poznat razlog, s kojega je gradska občina na pritužbu nekoga Mihovila, trgovca iz Modruša, dala uhvatiti kaptolskoga maltara Tomu i dugo ga vremena držala u zatvoru, a napokon ga pustila na slobodu uz uvjet: da se kaptol izjavi, da se zaradi toga utamničenja ne će nikada parbiti s občinom, i da kaptol izposluje u toga svoga maltara, da izda pismeno vlastoručno očitovanje, da zaradi ovoga zatvora ne će ni on nikada občinu tužiti a niti ovlastiti kojega rodjaka, da je on tuži, pače da ne će toga radi ni progoniti ikojega gradjanina ili mu štetu zadavati.

Ali zato izvan Zagreba imadjahu zagrebački trgovci za XV. vieka silnih boraba s veleposjednici i plemići po Hrvatskoj, koji su ponajviše s kraljevskom dozvolom imali malte po svojih imanjih, kuda je naime vodio državni drum, pa su zaradi njihove obično prekomjerne maltarine dolazili trgovci u teške sukobe. izgrede, a kadkad i do rana.<sup>1</sup> Gradjani se dakle zagrebački pritužiše saboru februara 1481. po svojem izaslaniku Ivanu Požegaju na sve dotadanje nepravde, nanesene im od raznih plemića i na raznih maltah za robu njihovu, od koje su inače kraljevskimi privilegiji bili oprošteni od plaćanja, i zamoliše, da se u tom nešto odredi i njih

<sup>1</sup> N. pr. ban Nikola Seč pismom izdanim u Zagrebu na 20. jula 1367. veli, da su se pritužili koprivnički trgovci, kako plemić Stjepan, sin bana Mikića, na svojih posjedih Gjurgjevcu, Suhodolu, sv. Jalžabeti od njihove trgovine, za koju su obično plaćali dva dinara, traži po četrdeset i više dinara.

u prvanje pravo uzpostavi, što sabor jednoglasno i odobri. Ovaj saborski zaključak predložen bude kralju Matijašu, koji izpitavši, što je u stvari, pronadje: „quod in quibusdam tributorum predietorum valde iniuste inconvenienterque et superflue exacciones a pretergredientibus cum mercanciis et aliis questoribus habite fuere, ex eisdem quedam iusta et recta, quedam vero iniusta et superflua et proscriptio comitum et iudicum nobilium juratorumque assessorum ipsius congregacionis condempnata existere“; pa da se taj priepor jednom za vaviek stalno uredi, naloži kralj svomu palatinu Mihalju Orzagu de Gwth i kraljevskom sudeu Stjepanu Bathoru, da se sazove sabor kraljevine Slavonije. Zato ga ban Ladislav Egervari i sazove početkom maja 1481. u Križevce, na kojem napokon stvoriše i proglasiše mitnički cjenik za robu, koja po toj kraljevini prolazi maltom; i to:

Od jednih kola savijena sukna, jednu forintu; — od kola natovarenih nesavijenim suknom, pol forinte; — od svilene tkanine i vrednijih talijanskih rukotvorina, zatim od ulja, smokava i ostalih južno-talijanskih plodova, od svake funte četiri dinara; — od limuna i naranadža, od funte dva dinara; — od kola natovarenih brušenimi mačevi, pol forinte; — od kola natovarenih kamenom soli, ako bude sto [funti<sup>1</sup>?] kamene soli, četiri dinara; bude li više od sto [funti<sup>1</sup>?], četiri dinara i kamen soli, bude li pak manje, takodjer četiri dinara; — od svakih kola sitne ili morske soli, pol mjere, ili po zagrebačkoj mjeri „četvrtinka“ (vagana) i jošte četiri dinara; — od kola nasoljenih riba, sedam dinara; — od kola svježih riba, četiri dinara; — od kola suhих riba, sedam dinara; — od kola natovarenih pšenicom ili drugim kojim žitom, četiri dinara; — od kola natovarenih vinom ili pivom, četiri dinara; — od kola natovarenih suhom slaninom ili suhom svinjetinom, četiri dinara; — od kola natovarenih voskom, četiri dinara; — od kola natovarenih kožami, četiri dinara; — od kola natovarenih lojem, četiri dinara; — od kola natovarenih lanom, četiri dinara; — od kola natovarenih platnom, četiri dinara; — od kola natovarenih bielim suknom, prozvanim „darovec“, četiri dinara; — od kola natovarenih medom, četiri dinara; — od kola natovarenih špagom ili užeti, četiri dinara; — od kola natovarenih lonci ili drugim lončarskim posudjem, četiri dinara; — od kola natovarenih posto-

<sup>1</sup> Tu nije u rukopisu pok. akademika mjera napisana. — *Primjedba akad. tajništva.*

larskom robom, četiri dinara; — od kola, koja voze malvasiju, dvanaest dinara; — od jednoga teretnoga konja kakove mu drago robe, dva dinara; — od dvokolice natovarene kakovomgod robom, dva dinara; — od vola, dinar; — od svinje i krave, pol dinara; — od nepodkovana konjića i ždrebeta, dinar; — od velikoga konja sedlanika, četiri dinara; — od pet ovaca, dinar; — od sira, jaja i sličnih stvari, što ih žene nose na glavi, pol dinara; — od pilića, kad ne vriede deset dinara, ne plaća se ništa, a kad toliko vriede, pol dinara; — od pješaka trhonoše, dinar; — od pješaka, koji ne nosi tereta, pol dinara; — od dvadeset koza, dinar; — od dvadeset odojaka, dinar; — od dvije prazne bačve, dinar; — od tri badnja, dinar; — od većih košara, „zator“ zvanih, što ih mužkarac nosi, dinar; — od škoranja i cipela, i to: od pet pari škoranja a od deset pari cipela, pol dinara; — od dva brušena mača, dinar; — od četiri nebrušena mača, dinar; — od novih kola, dinar; — od nove dvokolice, pol dinara; — od lemeša, sje-kira, motika, lopata, svrdala, kosa, po funtih pol dinara; — od voća koje mu drago vrste neka se uzme dolična pristojba; — od mesara, kad prodati mogu i meso i kožu, dinar, a kad to ne mogu, pol dinara; — od jednoga jagnjeta ili jareta ili od dvoje; od svakojake peradi, od jednoga ili dva odojka; od kamena soli, od zeca: neka se maltarina na silu ne uzima, kad se koje od njih ne može prodati za manje od dvanaest dinara, a kad se za toliko može prodati, tada pol dinara; — solari, kad im kupljena sol ne vriedi dvanaest dinara, nijesu dužni platiti maltarine; — od mača, pol dinara; — od strjelice, pol dinara, i od štita, pol dinara; — od kola, u koja je upregnuto šest i četiri životinje, četiri dinara; — od kola, koja vuku dvije životinje, dva dinara; — od kolica, koja čovjek vozi, dinar; — obrtnici za svoju robu plaćaju kao i netrhonoše, pol dinara; — od kola, na kojih se svatovi voze, pak i sami svatovi, ne plaća se ništa; — od téga ili žita, bilo plemićko, bilo neplemićko, kad se vozi u mlin, ne plaća se ništa; — od sto glava svinja, kad ih gone u žirovinu, šest dinara; od petdeset glava, tri dinara, a što je manje od dvadeset, dinar; — od stvari i pokušva plemića ili neplemića, kad se iz jednoga mjesta seli u drugo, ili ako to vozi za kućnu potrebu, ništa se ne plaća.

Da se pak zaprieče svaki priepori, koji bi s vremenom mogli nastati izmedju maltarâ, brodarâ i trgovaca, odredjuje sabor: da se za plaćanje pomenute tržne pristojbe primaju takovi dinari,

kojih stotina vriedi jednu forintu; pa i to jošte, kad se na glavnih mitnicah plati maltarina, da se u njihovih područnicah ne smije tražiti, pa ni to, da bi maltari na tudjih posjedih zahtievali maltarinu ili sprečavali trgovinu.

Odredivši tržnu pristojbu i proglasivši je, zagrozi se ban svakomu vlasniku malte, koji bi se protiv ove saborske odredbe ogriješio i tražio veću pristojbu ili trgovce sprečavao, da će mu bez milosti za vaviek oduzeti pravo na maltu i dokinuti maltariju.

Ovim sveobćim cjenikom stvorenim na hrvatskom saboru željelo se i zagrebačkoj tržnoj pruzi, kao glavnoj, a uz to i ostalim trgovinskim prugam po gradovih i kraljevskih trgovistiht olakšati i pospješiti promet.

Još mi je reći, na koji je način tržnu pristojbu pobirao zagrebački kaptol, na koji opet način gradska občina, u koliko joj je naime pripadalo pravo na nju. Kaptolsku pijacovinu, od koje je prihod tekao u kanoničku skupnu diobu, pobirao je čovjek kaptolom namješten (kaptolski sudac, tributarius); pa kaptol mu je išao i tim na ruku, što je nastojao svakdanju trgovinu, u obće svu, okupiti na kaptolskom trgu, pa je trgovcem, kad se moglo i potrebno bilo, za izkladanje robe ustupao svoje gospodarstvene sgrade ili sgrade na kaptolskoj ubožnici; za sigurnost pak osoba ili robe imao je takov pobirač pijacovine uza se pandura, koji je, ako je trebalo, mogao na pobiračev nalog smutljivca uhvatiti, zatvoriti i kazniti; ako je krivac bio sluga kojega kanonika, nije smio gospodar zapriečiti, da se ne uhvati i ne kazni t. j. da se izključi iz kanoničkoga shora neko vrijeme; a tako će isto kažnjen biti i isti pobirač, bude li u svojoj službi spor ili popustljiv.

Što se tiče pobiranja tržne pristojbe, u koliko je gradska občina imala prava, to znademo, da ju je počevši od XIV. vieka, kad je občina dobila pravo na nju, pobirao ća do god. 1494. gradski sudac ili koji gradski prisežnik (jer su se dohodkom njezinim popravljale gradske ceste i mostovi), a ubrani prihod uručivao se dan na dan gradskoj pjeneznici. Ovaj prihod prozva občina „knežijom“; no jer se s vremenom opazilo, da se pobiranje ne može točno nadgledati, odredi gradsko zastupstvo napokon, da se knežija izda za gotov novac u zakup. Prvi takov pokus nalazimo g. 1494., kad je gradsko poglavarstvo 14. februara dalo knežiju u zakup trgovcu Marku Kranjcu za godišnjih 78 for. uz ove uvjete: gradska občina daje u zakup knežiju podjedno s filjaršćinom i pri-

stojbom od tržnih kola i s najamninom gradskih dućana, a naročito onih novih, koje je občina posagradila oko zida župne crkve sv. Marka; a daje ju u zakup počevši od svetka sv. Valentina (14. februara) za jednu godinu za 78 for.; tu je svotu taj najamnik podpuno već i uplatio, pa od ove uplaćene svote ima gradski sudac kupiti pol centa ili 50 funti ulja, da gori u župnoj crkvi pred svetim otajstvom na velikom žrtveniku, a uz to ima od te svote dati 3 for. gradskomu župniku, da čita u jednoj godini svakoga četvrtka zavjetnu misu na čast presv. tiela Isusova; preostatak od toga novca ima se onako trošiti, kako gradsko zastupstvo odredi. Zakupnik knežije a i njegovi ljudi da u pobiranju knežije ne stvaraju nikakovih novotarija, već da je beru po ustanovljenom cjeniku; odrediše i to, da prodavač robe, koju mjeri ili važe, ne smije od nje odmjeriti svojom mjerom više od jedne palice ili jednoga rifa, a ni vagnuti što je više od deset funti; ako li prodaje više od jedne palice ili jednoga rifa, ili više od deset funti, tada mora mjeriti na gradskoj mjeri a vagati na gradskoj vazi; ako li ne bi htio, neka mu se roba zaplieni. Zakupnik vlastan je onima, koji pijacovinu ili ne bi htjeli ili se ustručavali platiti, zapečatiti kuće ili robu, a tko bi se drznuo pečat prelomiti, njega će občina bez milosti globiti sa deset maraka dinara, od kojih će polovina pripasti zakupniku, a polovina občini. Zakupnik, i drugi nitko, vlastan je inostranim trgovcem porabe radi odstupati domaće mjere kao: kable za vino, stâr za sol, a četvrtinke za žito; ali od četvrtine svake ove mjere može zahtievati odštetni dinar.

Zakupnik vlastan je po svojoj uvidjavnosti iznajmiti u gradskom području gradske mesnice, ali u korist najamnika; a iznajmi li domaći mesar mesnicu izvan gradskoga područja ili stupi li u društvo s vanjskim mesari, t. j. kad sklopi ketuševinu, ipak je dužan platiti zakupniku najam od jedne domaće mesnice. Izvanjskim mesarom smije zakupnik iznajmiti gradske mesnice, da u njih marhu tuku i meso sieku, a takovi mesari smiju tada svoju marhu pasti na gradskih livadah ne plativši nikakove pašarine. Ako gradski mesar ne će da sieče mesa a ni da iznajmi koju gradsku mesnicu, a ipak drži stado volova, dužan je zakupniku knežije platiti najam od jedne mesnice; ali ako iznajmi mesnicu, ne plaća od stada volova ništa.

Ni domaći ni strani trgovac, kojega mu drago staleža, koji doneše ili doveze robu na trg, da je ne iztovaruje, niti trži, niti zamjenjuje u gradskom podgradju t. j. u šoštarskoj ulici ili kod crkve

sv. Margarete, nego po starom i pohvaljenom običaju da je donese ili doveze na gradski trg do crkve sv. Marka, pa ondje da je budi prodaje, budi zamjenjuje; onaj, koji bi ovoj odluci prkosio, platit će globu od 200 bečkih dinara, bio on domaći kupac, prodavač ili mjenjač, a na to da strogo bdiye gradski sudac sa prisežnici; a kad propuste bdjeti nad tim ili doznajući za kakov prestupak ne će zaradi prijateljstva da globi prekršioca, sami imat će da plate dvostruku globu.

Nijedan inostranac ne smije pod ničiju [dozvolu?<sup>1</sup>] na gradskih pašnjacih pasti svoju marhu, bila ona određena i za prodaju (u mesnice), dok gradjanin ili gradski mesar, koji je voljan pasti svoju stoku na gradskih pašnjacih ili ga krmom njihovom krmiti, ima od svakoga vola ili drugoga blažčeta platiti tri dinara u ime knežije; od marhe pak, koja se pase i tuče po gradskih mesnicah, ne plaća se ništa. Izvanjski mesari, kad iznajme gradske mesnice, slobodno i bez plaće pasu po gradskih pašnjacih onu marhu, koju će u gradskih mesnicah tući i meso im sjeći.

Nijedan gradjanin ni gradski stanovnik, a ni stranac, da na trgu ne važe svoju robu drugom vagon osim gradskom, a gradsku je vagu vlastan posuditi samo zakupnik, i nitko drugi; ako bi se tko usudio drugom vagon, a ne gradskom, vagati svoju robu, neka mu se uzme roba.

Hljebarice, i gradske i izvanjske, koje hljeb prodavaju u gradu, dužne su zakupniku plaćati svake godine 200 bečkih dinara tržišne pristojbe, pa tada smiju i jedne i druge prodavati hljeb i u gradu i izvan gradskoga područja.

Nijedan gradjanin, koji obrađuje činženo trsje, ne smije bez zakupnikova znanja ni groždja brati ni šire kući voziti; uzradi li tko protivno, zaplienić će mu se i groždje i šira. Ni občinskih oranica da nitko ne ore, dok se sa zakupnikom ne pogodi za najaminu, a ni občinske sjenokoše da ne kosi bez pogodbe sa zakupnikom; onaj pak, koji bi tomu prkosio, izgubit će oratvu i sjeme i pokošenu travu.

Tko ne bi ni zakupniku ni njegovim ljudem htio dati jamčevine ili zalogu, da će platiti knežijsku pristojbu, kaznit će se na svaki način. Napokon se gradska občina obvezuje, da će svimi sredstvi

<sup>1</sup> Ova se riječ ne nalazi u rukopisu pok. akademika. — *Primjedba akad. tajništva.*

nastojati, da se pristojba, koja pripada knežiji, ma kako uzkraćivana, podpuno izplati.

Od tada se gradska knežija redom iznajmljivala boljemu nudiocu t. j. za veću ili manju svotu; od takovih najmovu sačuvalo nam se nekoliko viesti u gradskih zapisnicih, a vrijedno je, da se spomenu; n. pr. god. 1569. iznajmi gradska občina svoju knežiju za 48 for., god. 1570. zakupi je Nikola Bogdan za 38 for., god. 1570. zakupi je krznar Grga za 42 for., god. 1577. bila je pod zakupom za 44 for., god. 1589. zakupi je krojač Mihalj Bresčić za 48 for., god. 1592. činio je njezin zakup 38 for., god. 1593. dostade je se Lovro Nagy za 28 for., dok god. 1594. bude ustupljena za 36 for., a za toliko isto i god. 1602.

U brzo se po primjeru gradske občine odlučio i kaptol, da i on cijelu svoju tržišnu pristojbu iznajmi pojedincu, a za gotov novac. Prvi primjer za to imamo, kad je na 20. augusta 1503. kaptol domaćemu kraljevskomu tridesetičaru Ivanu Sovanu Pastoru Florentincu dao kaptolsku zagrebačku maltarinu i pijacovinu pod zakup za godišnjih 200 for.; Florentinac se podjedno pismeno obvezao, da u pobiranju ove tržišne pristojbe ne će uvoditi nikakovih novosti, nego da će je onako ubirati, kakov je običaj od starine, pače da će izpraviti ono, što je u najnovije doba uvedeno bilo na uštrb kaptolu.

Tim bi se svršetkom XV. vieka i svršio svaki spor o zagrebačkoj tržišnoj pristojbi izmedju kaptola i gradske občine, da nije nastao nov spor, koji se dugo razpravljao izmedju jedne i druge jurisdikcije: koje li je naime glavno ili središnje mjesto cijele zagrebačke trgovine? A ovaj spor potaknuo je kaptol (a bez sumnje po naputku tridesetara pomenutoga Gjivana Pastora) tim, što je sa svimi sredstvi stao raditi o tomu, kako da svukoliku trgovinu prenese ili okupi na lievu obalu Medveščakovu, t. j. na kaptolski trg.

Ovaj naum u brzo opazi zagrebačko gradsko poglavarstvo, pa kao uztuk stvori i proglasi god. 1509. ovaj statut:

Svaki trgovac, koji bi (izuzevši sajmeno doba) svoju robu nosio ili vozio na kaptolski trg, da za prvi prestupak plati jednu marku globe, od koje da si polovinu uzme gradski sudac, a polovinu občina; a toliko isto da plati i za drugi prestupak. Ako sudac hotice ne utjera ove globe, ili bude mlitav, da je sâm plati u korist občine. — Nijedan gradjanin ni gradski stanovnik, pod globom jedne marke, da ne kupuje ni na kaptolskom trgu niti izvan gradskoga

područja nikakova živeža, kao: mesa, zobi, pilića, gusaka, jaja i slično, izuzevši sieno, drva, daske, kruh i vino. — Nijedan gradski stanovnik, pod rečenom globom, neka se ne usudi kupovati po kućah ili u dućanih ribu i ostale kućne potrebe, nego ih ima kupiti na gradskom trgu. Ovaj zakon veže i one, koji stanuju u podgradju; a toliko istu će globu platiti i onaj, koji bi drugomu naručio, da na takov način kupuje što za njega. — Nijedan gradjanin, niti i jedan gradski svećenik ili gradski prebendar, pod globom od pet maraka, da ne pusti inostranu trgovcu, da u njegovu podrumu ili u kući izklada i pohranjuje vino. Ne bude li sudac bdio nad tim, neka globu sâm plati.

Uz ovako stvoreni statut obratila se občina zagrebačkoga Grad'ca i kralju Vladislavu, a kralj 17. jula 1510. napisu kaptolu, kako mu se gradska občina gorko tuži, da joj kaptol osim nanesenih mnogih nepravda osvaja još i njezin svakdanji trg posagradivši svodove ili dućane na Kaptolu, pa je već i tim sveo svu gradsku trgovinu na kaptolski trg; a budući da su se zaradi toga i mnogi gradski trgovci preselili na Kaptol, da je grad počeo pustjeti; a budući da je ovaj grad braničem ciele zemlje, to kralj strogo zapovieda kaptolu, da sasvim odustane od gradnje novih svodova ili dućana; a ne odustane li, da će gradjanom podieliti takovu vlast, da se s jednakim odporom i sami budu mogli obraniti protiv kaptola.

Ne ima sumnje, da je na to i kaptol obaviestio kralja, što je s tržnim sporom. Zato kralj pozove i kaptol i gradsku občinu, da pošalju svoje zastupnike, pa da se na prvom saboru, koji će se držati u Tati, ovaj spor svestrano pretrese i konačno odluči, a to da će od tada vezati i jednu i drugu stranu.

Ako nam i nije bliže poznato, kako se ovaj spor razpravljao na pomenutom saboru, to ipak o njemu dosta doznajemo iz pisma, koje 8. septembra 1510. prema saborskomu zaključku odasla kralj Franji Moravčanu, protonotaru kraljevine Slavonije, i velikim sudcem Petru Impriću i Nikoli sa Psarjeva. U ovom se pismu spominje, da su u nedavno držani sabor u Tati prispjeli izaslanici i kaptola zagrebačkoga i gradske občine, pa da su najprije gradski poslanici tužili kaptol, da svojata njihov svakdanji trg, a na to da su im kaptolski odvratili, da naprotiv gradska občina krnji njihovo tržno pravo; a pošto se iz ovih medjusobnih osvada nije moglo doznati, koja je stranka u pravu, pa da se uzdrži mir, kralj je odredio, da se dotle, dok se stvar konačno ne rieši, i jedni i drugi drže dotadanjega običaja, i trg ostane onako, kako je do

sada bio, pa ako je kaptol prekoračio granice svoga prava, da se povuče natrag; zato je na zahtjev gradske občine i naložio kralj kaptolu, ako nije bio od prije vlastan držati trg [ne<sup>1</sup>] samo na kaptolu nego i u gradskoj občini, to da mora tako i ostati, i da se kaptol okani svakoga utjecaja na gradsko mjestno tržište, a kamo li da njemu u prkos na svojem tržištu diže kakove svodove ili gradi dućane; one pak svodove, koje je podigao, da sruši; ako to ne učini, to će kralj odrediti, da se takovi svodovi uklone. — U drugom dielu kraljeve poslanice, koja se tiče kaptolske tužbe protiv gradske občine, spominje kralj, kako mu se davno već tužio kaptol na gradsku občinu, a i sada netom na saboru u Tati da je ponovio tužbu i utvrdio, da je kaptolski trg postojao već od osnutka same biskupije i da su vjkada inostrani trgovci dolazili sa svojom robom na kaptolski trg i ovdje je bez ičije zapreke prodavali, dok im to sada gradska občina sprečava a tim nanosi kaptolu ogromnu štetu. — Na tu jednu i drugu pritužbu, kako ju je kralj izpripoviedao, odgovara parcem i odredjuje, premda bi se po starih sloboštinah, danih gradskoj občini, ovaj gradski spor morao pretresivati pred kraljevskim tovarnikom, ali da se odgodom ne zaoštri, želi ga sâm riješiti, pa toga radi naloži rečenomu protonotaru Franji Moravčanu i velikim sudcem, neka odrede ročište, na koje da kaptol i gradska občina pošalju svoje punomoćnike, a uz to da se na to ročište pozovu i svi susjedi i medjašnici kao svjedoci, da ih zaprisegnu, pak zajednički da podju na gradski i na kaptolski trg, i ondje da povedu iztragu, a što pronadju, da kralja o tom obavieste.

Isti dan odasla kralj i drugo pismo plemićem i stanovnikom zagrebačke županije kao najbližim susjedom i medjašnikom zagrebačke gradske občine i Kaptola. U tom pismu, spomenuvši spor o kaptolsko-gradskom mjestnom tržištu, javlja im, da je ovlastio kraljevinskoga protonotara i dva velika sudca ove županije, neka povedu o tom iztragu, pa zato ovim pismom nalaže i njim svim u obće, a pojedincem pojedince, kad ih bud protonotar, budi veliki sudci pozovu za svjedoke, da imadu doći i savjestno svjedočiti; a tko pozvan ako bi se uztezao doći, neka znade, da je ovlašten i protonotar i oba velika sudca, da mogu i kaznami, odredjenimi za prkos, protiv takovih ljudi i postupati.

<sup>1</sup> Vidi predašnju primjedbu.

Medjutim dok su kraljeve odluke putovale u Zagreb, stiže kralju nova tužba kaptola zagrebačkoga, da gradska občina osim toga, što mu je nedavno učinila velike nepravde, opet sada počinje svójatati za se i samo ono kaptolsko tržišno pravo, koje je kaptol vjkada imao. Ovu kaptolsku tužbu priobći kralj 14. septembra gradskoj občini primjećujući, budući da on sam želi riješiti ovaj priepor, da je jur naložio kraljevinskomu protonotaru i dvojici plemićkih sudaca zagrebačke županije, da povedu iztragu a iztražne spise njemu da podastru; pa i gradska občina, kad je protonotar pozove, da odašalje svoje izaslanike i podastre izprave, kojimi bi mogla dokazati neprieporno pravo svoga trga; napokon, da poslije provedene iztrage, ali kad protonotar odredi, dodje i občina na sud pred kralja ili pred zamjenika njegova.

Nije poznato, da li je kraljevinski protonotar poveo iztragu i kako se ona svršila; ali to stoji, da se taj spor rješavao na saboru u Križevcih na veliku sriedu ili 16. aprila 1511. Na tom je saboru zastupao zagrebački kaptol njegov prepozit Alberto Kašuh, te dr. Andrija čazmanski prepozit i kanonik lektor Matej Dobritel, dok su gradsku obćinu zastupali: sudac njezin Feliks, bivši sudac Mihalj Oprašnić i gradski notar Mihalj. Na ovom saboru kaptolski izaslanici spoćitnuše gradskoj občini, da je netom, t. j. prošle sredopostne nedjelje ili 30. marta, sve obližnje seljaćstvo, muško i žensko, koje je nosilo svoju robu na kaptolski trg (na kojemu se trguje od prastaro doba) svraćala s glavnih cesta, paće i silom ih silila, da nosi svoju trgovinu na gradski trg, misleći time da kaptolski trg sasvim zatre; pa zamole sabor, da i on ovo prastaro kaptolsko pravo jednoglasno prizna i pod saborskim pečatom potvrdi.

Dobivši zagrebački kaptol za svoje tržišno pravo saborsku potvrdnicu, ne ima sumnje, da je na toj podlozi zamolio u kralja, da ovaj spor konaćno rieši.

Odlućnoga riešenja ovoga spora i nije bez prediztražnih spisa htio učiniti kralj; a jer je, kako sam spomenuo, već prošle godine naložio kraljevinskomu protonotaru i dvojici velikih sudaca županije zagrebačke, da povedu iztragu, dne 2. juna 1611. opomenu protonotara Franju Moravćana, ako doslije nije o tom poveo iztrage, kako mu je zapovjedio, to neka je odmah povede i na nju pozove obje stranke a uz to i plemiće, i to ne samo zagrebačke županije, nego i križevačke i varaždinske, a i druge ćestite ljude; napokon što iztragom pronadje, da mu javi.

Isti dan odošla kralj posebnu okružnicu svim plemićem i stanovnikom križevačke, varaždinske i zagrebačke županije, u kojem im spomenuv tržni spor između zagrebačkoga kaptola i gradske občine javlja, da ga on sâm želi riješiti, pa da je zato naložio protonotaru, da povede iztragu a kao svjedoke da pozove plemiće i neplemiće tih županija; zato im nalaže kralj ovom okružnicom, kadagodj i kogagodj pozove protonotar na ovu iztragu i zaprisegne kao svjedoka, da je dužan i dušom i vjernošću spram krune onako svjedočiti, kako je pravo i kako znade; ako pak tko pozvan ne bi htio doći ni svjedočiti, da je i podbanu i svim plemićkim sudcem dao vlast, da ga kaznama prisile na to.

Opet na križevačkom saboru držanom na 5. augusta 1511., gdje se ovaj tržni spor pretresivao, kaptolski izaslanici dr. Andrija prepozit čazmanski i kanonik lektor Matej podastru saboru tri pomenuta kraljeva pisma i zamole ga, da povede iztragu. Na tu molbu odredi sabor, da se dođuće sriede ili 13. augusta, kad se i onako bude u Zagrebu držala glavna skupština zagrebačke županije, uzme i ovaj priepor u pretres, budući da će onamo doći i plemići i drugi vjerodostojni ljudi ove županije, koje je naročito pozvao protonotar, da budu svjedoci u rečenoj iztrazi, a imadu biti kod nje nazočni i izaslanici obiju stranaka.

Na velikoj skupštini zagrebačke županije zahtievaše kraljevinski protonotar Franjo Moravčan od punomoćnika gradske občine, da pravovaljanimi izpravami dokažu, da gradska občina jedina ima pravo trga. Na to gradski izaslanici odgovore: premda imade občina i više pismenih, pače kraljevskih povlastica o pravu trga, to ih ipak zasada niti hoće a niti želi podastrieti, da se o njih vodi kakova iztraga. Rekavši ovako zastupnici zagrebačke gradske občine, zamole kaptolski izaslanici županijsku skupštinu, da se iztraga nastavi i oni da se saslušaju. Skupština pristade na to, pa između plemića i drugih nazočnih zvanica odaberu svjedoke i zaprisegne ih, da odgovarajući govore istinu. Najprije prozvan i upitan plemić i literat Andrija Berislavčan posvjedoči, da su od pamtivieka, kako on dobro znade, i domaći i strani trgovci svoju robu i donosili i dovozili na kaptolski trg, a naročito, da su je ondje iztovarivali ili u kući kaptolskoga podanika Stjepana Kelkeda ili u kaptolskom hospitalu sv. Jelisave, a i u drugih ondašnjih kuća; tako da je bivalo, kad se sabor držao u Zagrebu, pa i u sajmeno vrijeme i u druge dane, i da su je slobodno i bez išijega prigovora, pače i bez prigovora sa gradske strane, slobodno

ondje i prodavali; pače da su na samom Kaptolu i neki gradjani držali kaptolske dućane u najmu pa u njih i trgovali; ali da se već od doba Korvinova banovanja počelo sa strane gradske občine tomu prigovarati; svakdanji pak trg da se bez ikakove povrede vaviek držao na Kaptolu. Poslije Andrije Berislavčana tako su isto posvjedočili i plemići: Ivan sa Psarjeva, Grga Krstal s Glavnice, Gjuro Patak, Andrija sa Završja plemić županije varaždinske, Gjuro iz Šćitarjeva, Gašpar Kušević iz Lomnice, Gjuro Jambreković iz Zlatara, Marko Eršić iz Gorice, Grga Sučić iz Glavnice, napokon i Pavao Horvat Igličić, koji pridoda i to, kako je od svoje rane mladosti odhranjen u ovoj kraljevini, pa kad je s vojvodom i banom Ivanom Korvinom došao u Zagreb, da se sve, što je bilo potrebno za vojvodin dvor, pače i ista roba kupovala na kaptolskom trgu kao znatnijem od gradskoga.

Poslije ovih svjedoka u prilog kaptolskomu trgu posvjedočiše još i ovi: Nikola sa Psarjeva veliki sudac županije zagrebačke, biskupski pravnik Gjuro Horvat iz Dankovca, Emerik Blaž iz Ladomirca, Petar Horvat s Obrežja, Gjuro Škopec, Aleksandar iz Visokoga, Ivan Baltazarić iz Glavnice, Nikola Vojković iz Klokoča, Ivan iz Vinična, Ivan iz Stubice, Matija iz Stubice, Martin iz Stubice, Ivan Dobritelj sa Bedenice, Stjepan s Huma veliki sudac županije zagrebačke, Petar Imprić s Jamnice, Matija Ladislavić iz Adomovca, Šimun Zabočki veliki sudac županije varaždinske, Ivan Lužić iz Vužinca, Ambroz Boković mali sudac, napokon Gjuro Špičko iz Križanca plemić županije varaždinske.

Odulja ova iztraga svršila se istom sutradan t. j. u četvrtak 14. augusta; a budući da su se po kraljevu nalogu imali o tom tržišnom priporu preslušati i plemići i drugi vjerodostojni ljudi varaždinske i križevačke županije, s toga protonotar suglasno s velikimi sudci odredi, a da se dalja iztraga povede u Križevcih, za koju se ureče ročište na blagdan sv. Stjepana ili 20. augusta, na koje opet da dodje i kaptol i gradska občina.

I ovoj toga dana držanoj velikoj skupštini županije varaždinske i križevačke predsjedade protonotar Franjo Moravčan, a prisjednici bjehu mu veliki sudci zagrebačke županije: Stjepan s Huma, Nikola sa Psarjeva, Petar Imprić iz Jamnice i Grga Otmić iz Klokoča. Ali zagrebački gradski sudac ne dodje niti je gradska občina poslala u svoje ime ikakova punomoćnika, dok kaptol zastupahu poznata nam dva njegova člana: Dr. Andrija prepozit čazmanski i kanonik lektor Matija.

Na molbu zagrebačkoga kaptola, da se rieši ovaj trži priepor, budu izabrani svjedoci a i zaprisegnuti. Prvi svjedok Bolto Bačan upitan reče: kad je on za živa još kralja Matijaša († 1490.) bio njegovim medvedgradskim kastelanom, da se više bavio na Kaptolu nego li na Medvedgradu, jer da je tada svu robu kupovao samo na kaptolskom trgu, pa i inostrani da su trgovci u sajmeno doba bez ičije smetnje onamo dolazili i trgovali; svakdanji pak trg da je bio ondje vjekada. Na isti način u prilog kaptolskomu trgu svjedočili su: Gjuro Kaštelanfi, Ivan Janči iz Grdovca, Franjo Kecer Radvanski, Mihalj Krhen iz Beloševca, Stjepan Gudovac, Petar Fintić iz Poljane, Gjuro iz Bontoševca, Andrija Budor iz Budrovca, Ivan iz Gotalovca, Gjuro Horvat iz Čaplovca, Ivan Punek iz Punekovca, Mihalj Leščak iz Leščakovca, Simon iz Slavšćine, Petar Poljak iz Suhodola, Klement iz Suhodola, Filip iz Buštince, Stjepan Herkfi iz Zajezde, Mihalj iz Vojnovca, Petar iz Konjšćine, Petar Osvadčič iz Matejevca, Petar literat iz Kendjelovca, Andrija iz Mirkovca, Petar iz Bogačeva, Franjo Bedeković iz Komora, Ivan iz Husarca, Gjuro Fintić iz Ravna, Nikola Osel iz Jama, Stjepan iz Bantoševca, Gjuro iz Sledarovaca, Blaž Kaš iz Kaševca, Ivan Sekel iz Bustovca, Blaž Arko iz Poljane, Antun Tarko iz Kristalovca, Gjuro Mikulašić iz Palične, Ivan iz Kamarja, Ivan Sampušić iz Topličice, Ivan Tompa iz Horšove, Ivan Kašnar, Benko Erdeg iz Vragovca, Barnaba župnik u Rakovcu, Ivan Išpan iz Prasnice, Mihalj Balžić iz Fičevca, Ladislav Dubičak iz Miletinaca, Matija iz Židovja, Ivan Orgovac iz Miletinaca, Ivan iz Fodrovca, Gjuro Kerser iz Preseke, Leonard iz Suhodola i napokon Ivan iz Čažmice.

Sve izjave pojedinih svjedoka budu u zapisniku točno ubilježene, a kad ga plemićki sudci podpisaše i na nj svoje pečate udariše, pošlje ga protonotar kralju.

Po tadanjem običaju, kad su se mjeseca oktobra držali tako zvani miholjski oktavalni sudovi, kojim je ponajviše predsjedao sam kralj, a prisustvovali su im crkveni dostojanstvenici, baruni i protonotari, pošlje kaptol zagrebački na njih svoja dva člana: Ladislava iz Garešnice i Emerika Deeša, gdje oni zamole kralja, da se i kaptolski trži spor uzme u pretres. Kralj usliša im molbu i naloži, da se o tom trži prieporu razpravlja, pa proučivši iztrage uvjeriše se o kaptolskom pravu, kralj ga odobri i odobrenje izda pod svojim pečatom.

Obćina zagrebačkoga Grad'ca bijaše od davna već uvjerena, da ona spram kaptola nikako ne će moći parbu održati, pa je zato smišljala, na koji da način tereti kaptol za samo tržišno mjesto; u tu svrhu predobi za sebe kraljevske tridesetare, koji su pobirali tridesetnicu na gradskom tlu ili na prostoru oko vrela Manduševca, na tako zvanoj „Harmici“. Jedva je prijestolje zasjeo Vladislavljev nasljednik kralj Ludovik II., već on 23. juna 1516., a na tužbu kaptola, gorko kori zagrebačke tridesetare, što ne samo one kaptolske ljude i kmetove, koji svoju robu iznose ili voze na kaptolski trg, već i strane trgovce i iste vlasnike kuća na kaptolskoj jurisdikciji, u čijih kućah ovi iztovaruju dovezenu robu, uznemiruju vanrednimi i neopravdanimi tridesetničnimi pristojbami, dok takovimi tražbinami ne uznemiruju onih, koji polaze na gradski trg; zato im strogo nalaže, neka tridesetnicu pobiraju jednako onako od trgovaca na kaptolskom trgu, kako ih pobiraju od trgovaca na gradskom trgu.

Na ovu su se kraljevu zapovied slabo tridesetari obazirali. Zato bijaše kaptol opet prinudjen uteći se kralju, a kralj na 11. septembra upravi tridesetarom drugo pismo, gdje ih kori, da se njegovu nalogu nijesu pokorili, nego pače uzimaju od onih trgovaca, koji robom polaze na kaptolski trg, dvostruku tridesetinu spram onih, koji idu na gradski trg, ter odredjuje, da se tridesetina pobira jednako i po propisu.

Ali se napokon i tridesetari moradoše pokoriti. Ipak pronadju nov način, da terete kaptol. A to saznajemo iz kraljeva pisma od 3. jula 1520., u kojem kralj veli, da mu se pritužio kaptol, kako kraljevski tridesetari nijednomu od onih trgovaca, koji donose ili dovoze svoju robu na kaptolski trg, koji je u neposrednoj blizini gradskoga trga, ne će na kaptolskom trgu da robu podvrgnu tridesetini, već da ih zaradi toga, uz velik napor i trošak a nikakovu tridesetiničnu probit, gone sa kaptolskoga trga na gradski, gdje istom da uzimaju tridesetinu; i zaradi toga se već mnogim trgovcem ne će opet uzlaziti i vraćati na kaptolski trg, a i mnogi od njih, doznavši za ovakov postupak, već se i ne svraćaju sa svojom robom na zagrebačko tržište, nego mimo njega prolaze na drugo koje, a tim kaptolski trg trpi silnu štetu. Zato im kralj i taj novo zamišljeni postupak zabranjuje, jer da moraju robu svakoga trgovca tridesetiniti na onom trgu, na koji je doveze.

Napokon se i sama gradska občina počela upletati u kaptolski trg t. j. u trgovinu na gradskoj<sup>1</sup> jurisdikciji; kralj Ludovik II. naime kori na 20. maja 1523. gradsku občinu, što ona kaptolsku maltarinu, koju su nekoć darivali ugarski kraljevi zagrebačkomu kaptolu u ime bolje oskrbe, protiv svakoga prava sada sebi svojata; zato kralj zapovieda, da odustane od toga, a drži li, da ima na nj kakovo pravo, neka ga zakonitim putem zatraži u bana i sabora.

To sve bijaše samo predteča one ljute i duge borbe, koja se započe god. 1526. Te naime godine na 26. juna piše kralj zagrebačkomu kaptolu, da mu se gradska občina gorko pritužila, kako je kaptol na svojem trgu posagradio i podigao nove dućane, koje iznajmljuje inostranim trgovcem, gdje oni svoju robu i prodavaju, a kad je razprodadu, otidu odanle iz Zagreba; a to je na silnu štetu gradskoj obćini, jer domaći gradjani trgovci, koji s težkom mukom i znatnim novcem kupuju robu u inozemstvu i voze je u gradsku obćinu, ne mogu je ovdje prodati zaradi mnoštva robe trgovaca inostranaca; to je na štetu i same gradske obćine i njezinih stanovnika, pače je to i protiv gradskih slobostina, koje je kralj dužan braniti i ne dopuštati, da se tudjinci obogaćuju a domaći trgovci osiromašuju; a to ne smije kralj stim manje dozvoliti, što je gradska obćina i bez toga blizu Turaka, a povrh toga ima i silan trošak popravljanjem svojih utvrda. Zato zabranjuje kaptolu, da u buduće svoje dućane ne iznajmljuje inostrancem; u protivnom će slučaju umjeti kralj braniti gradska prava.

U brzo nakon toga sbio se i poraz na mohačkom polju, pa se i ova borba, ali samo za vrlo kratko vrijeme, nešto stišala, da onda stim jače uzbukti.

Jedva što su Habsburgovci zasjeli na ugarsko-hrvatski priestol, a već dodje spor o gradsko-kaptolskom trgu njima na priesudu. Ferdinand I. na 6. decembra 1528. prema tužbi gradske obćine spotiče kaptolu, što je u svojoj sredini t. j. na Kaptolu, na uštrb gradske obćine posagradio svodove ili dućane, u koje nastanjuje inostrane trgovce s njihovom robom, a ovi čim brže bolje prodadu ondje svu svoju zalihu, nabrzo i otidu, a toga radi zagrebački trgovci, koji u dalekom inozemstvu kupuju robu i dovoze u Zagreb, ne mogu kraj njih i na taj način prodavati svoju robu,

<sup>1</sup> Nema li ovdje biti „na kaptolskoj?“ — *Primjedba akad. tajništva.*

a to da im je na veliku štetu i na uštrb slobodšinam i prvanjim običajem; pošto on to nikako trpjeti ne može, a niti se ne dolikuje, da se tudjinci ovdje obogaćuju a domaći ugnjetavaju, a to tim manje što su zagrebački trgovci stanovnici susjedi Turkom pače u njihovih gotovo šakah, a i sasvim se iztrošili popravljajući i utvrđujući gradsku tvrđju, to strogo zabranjuje, da u Kaptol ne uvede tudje trgovce niti da im svoje svodove ili dućane iznajmljuju.

U drugom nešto kasnijem pismu na 15. juna spotiče Ferdinand samoborskomu vlastelinu Leonardu Gruberu, što je na svojem posjedu pod Samoborom već od više godina otvorio trg, gdje se roba i prodaje i zamjenjuje, što je na silnu štetu gradu Zagrebu i njegovu trgu, pa mu zapovijeda, da ga smjesta ukloni; u trećem pak od 1. augusta i. g. kori Ferdinand gradjanstvo zagrebačko, kako je od kraljevskih porezovnika dočuo na veliku žalost, da zagrebački trgovci kupljenu svoju i tudju marhu gone u Zagreb nasilno mimo tridesetične postaje, ne plativši tridesetnice; tako da su u ovo posljednje doba odagnali do 1000 komada marhe, a tim znatno okrnjili kraljevski dohodak, dok bi im kao vjernim podanikom bila dužnost povećavati vladalački dohodak, a ne prikraćivati ga; zato ih nemilostivo kori i zapovijeda im, da kraljevskim tridesetarom Ludoviku Pekriju i Luki Zekelu što brže povrate sve, što su uzkratili, a u buduće da točno plaćaju tridesetnicu od stoke i od robe; inače će zapovjediti svim tridesetarom, da im marhu zapliene, kad je budu gonili a ne platili tridesetnice od nje.

Godine pak 1574. na 30. septembra po saborskom zaključku piše biskup i ban Gjuro Drašković podsusedskim vlastelom Gabrielu i Stjepanu Tahiju, što na uštrb dohodka zagrebačkoga trga uzimaju maltarinu pod Susedgradom, i zabranjuje im, da toga u buduće ne čine.

Na 16. pak septembra, uzevši vojvoda Ernesto zagrebačko-kaptolskoga trgovca nekoga Antuna Buseta u svoju osobitu zaštitu, javi to i crkvenim dostojanstvenikom, barunom, sudcem, gradskim kapetanom i kastelanom, tržnim nadzornikom itd., kad taj trgovac Buseto ili njegovi ljudi dodju na čije tržište sa svojom ili njegovom robom, da ga na čiju mu drago pritužbu ne smiju u prodavanju smetati, a još manje zaplieniiti mu robu ili ga ča za tudji dug vući na sud, jer ako imadu što protiv njega, neka podnesu na presudu kaptolsko-zagrebačkih trgovaca.

Početkom posljednje desetine XVI. vieka (1590.) pritužio se caru Rudolfu gradski odvjetnik Jakob Cerski i sudac kovač Ivan

Blažeković s nekimi punomoćnici protiv kaptola zagrebačkoga, da uprkos starim privilegijam traži tržnu pristojbu od robe zagrebačkih trgovaca, premda je stvorio nedavno sa gradskom obćinom nagodu, kojom se obvezao, da nikada ne će zahtievati od njih maltarinske pristojbe, samo od veće robe „a maioribus mercibus tributum solve teneantur Capitulo“, dok od manje, koja se na konjiću donese ili doveze, ne će zahtievati; da je uza sve to pred ovo nekoliko dana najamnik kaptolske tržne pristojbe Gašpar Pastor Sovan zapovjedio svomu pobiraču pijacovine, Tomi Homoviću, da od 200 komada volova, koje su gradjani izpod Kaptola gonili na gradsku obćinu, uzme od njih silom i nepravedno pristojbu od 2 forinta; da je nadalje toj obćini kaptol s vremenom činio pa evo takovim pobiranjem učinio štete do 1500 for. Na zapovied kraljevu povede o tom čazmanski kaptol iztragu i odredi tuženim, da se pred kraljevim sudom roče. Ovaj se priepor uz razne odgode i tužbe povlačio po raznih sudištih, na kojih napokon bude i gradska obćina obiedjena, da je svojom neumjestnom tužbom zadala kaptolu nepotreban trošak od 25 maraka ili 100 for., dok kaptol bude riešen.

Spomenut ću samo jedno pismo nadvojvode Karla (marchio s. romani imperii), koje ako i nije uzko vezano s gradskim trgovom, ipak donekle zasieca u nj; piše nadvojvoda na 18. decembra 1592. zagrebačkoj obćini, da premda je obrekla, da će svojimi ručnimi težaci popraviti put od Zagreba do Suseda, ipak toga do danas nije učinila, niti je nade, da će učiniti, a ipak je popravak ovoga puta njoj od velike koristi.

Početkom XVII. vieka može se reći da je zagrebački kaptol svu trgovinu sveo na svoje tržište, naročito i onu po nedjeljah i svetkovinah, kad se prodavalo samo na gradskom trgu; a tada se zapodjela velika parnica izmedju njega i gradske obćine o trgu u obće. Godine naime 1602., na 28. marta, piše nadvojvoda Matija kaptolu zagrebačkomu, da ga gradska obćina tuži, što osim drugih učinjenih njoj nepravda još svojata i trg njegov i uredjuje ga svojevoljno na Kaptolu za svoju korist, jer je na kanoničkih i svećeničkih zemljištih posagradio dućane i svodove, gdje su se nastanili i mnogi gradski trgovci; a tim se uništio gradski trg, obćina je osiromašila i opustjela. Zato zapovieda kaptolu, da od toga odustane, jer da će naložiti banu Ivanu Draškoviću, da taj spor uredi.

Kako se čini, opet se godine 1602. počela spremati sa gradske občine nova [parba<sup>1</sup>] a po tom i spor o kaptolskom i gradskom trgu, jer na 16. aprila javlja čazmanski kaptol, da došavši preda nj plemić Stjepan Zempčín, inače gradski dekan ili knez, „magister civium civitatis regiae Montis grecensis“, i svečano prosvjedovao u ime gradske občine protiv toga, što je zagrebački kaptol na nekakov neznatan banski nalog tražio od plemića i neplemića i saboru [podastro?<sup>1</sup>] neke izprave, po kojih da mu pripada na kaptolskom trgu pravo prodaje i namještaja trgovacâ; ali da ni plemići a ni neplemići, koliko se sjećaju, [ne mogu reći<sup>1</sup>], kakov je u prvo doba bio ovdje u tomu običaj niti kakovi su možda o tom bili priepori ili da su izdane kraljevske zabrane, [nego<sup>1</sup>] im se samo iz najnovijega izkustva čini, da su te najnovije uvedene zloporabe protivobičajne i tim da se kaptol ogrješuje kao otimač. Gradski dekan prosvjedova i protiv toga, što je zagrebački biskup Nikola Selnicaj neke svoje predijalce bez ikakove prediztrage dao zatvoriti zato, što su na palatinove odrešite pozive o ovom sporu svjedočili na sudu u prilog gradske občine. Tako isto prosvjeduje i protiv Andrije Kadovića, kanonika čazmanskoga a prebendara zagrebačkoga, jer na samom Kaptolu imade svoj dvor, a u njemu dućana i svodova smještenih trgovaca s robom, pa kao sukrivac ne će sada protiv kaptola da svjedoči, premda bi morao, jer je iztraga povjerena čazmanskomu kaptolu; nadalje prosvjeduje i protiv toga, što su kanonici podastrli požunskomu saboru nekakovu lažnu izpravu, ne bi li njome pobio onu predstavku gradske občine, koju sabor ne samo da nije priznao vjerodostojnom, nego ju je i privilegijom [<sup>1</sup>] proglasio; najposlije prosvjeduje i protiv toga, što je kaptol uručio banu u ovom sporu neke sasvim neistinite podatke. Za sve to moli on čazmanski kaptol, da mu na sve to dade prosvjedno pismo.

Drugo pismo o ovom sporu potječe od 24. aprila 1602., kojim javlja Stjepan Apalenić inače Borković, veliki sudac zagrebačke županije, kako je došao (na Markovo, kad je najveći godišnji sajam u zagrebačkoj gradskoj občini) iztrage radi na kaptolski trg, pa mu je kaptolski prepozit Franjo Ergelj u ime kaptola pokazao kaptolski trg, veleć: „Vidite, gospodine sudče! pogledajte, da se danas na Kaptolu ne drži nikakov sajam, nego u gornjem

<sup>1</sup> Ovako nadopunismo tekst pok. akademika, da bude nekakova smisla. — *Primjedba akad. tajništva.*

gradu, pa recite gradskomu sudcu, da i on uznastoji, da se na Stjepanje ne drži ondje sajam.“ Nato odvrati veliki sudac kaptolskomu prepozitu, da se i danas drži sajam na Kaptolu i ondje trguje, ali da se o tom treba uvjeriti, pa uzevši sa sobom prisežnika Stjepana Marića i gradskoga kapetana Stjepana Zempčina sadjoše na Kaptol, pa im pokaže po otvorenih svodovih i dućanih namještene trgovce gdje trže i ne misle ići na gradski sajam, nego su po nagovoru kaptola ovdje ostali; pokaže im i to, kako se i samo brašno ili žitak prodaje na kaptolskom trgu; a napokon da i knežiju, koja je, što se vjkada znade, samo gradski dohodak, kaptol pobira za sebe, a platiocem za njezinu uplatu izdaje nekakove drvene pločice, koje ih tad občina mora primati kao novac. Na sve ovo izdade Apalenić vlastoručnu izpravu pod svojim pečatom.

Napokon treća ovogodišnja iztraga potječe od 26. septembra, koju po nalogu Nikole Ištvanfija (u Vinici 29. augusta), namjestnoga palatina, povede poglavarstvo sl. kr. grada Križevaca, a na čelu mu sudac Nikola Bridejević, u pogledu svakdanjega trga i sajmovi, što ih svojata kaptol za sebe protiv prava gradske občine i kraljevskih privilegija, a i silom na njih vuče tudje trgovce i protiv prava pobira za sebe pristojbu, koja je vjkada občinska bila, a ime joj je u raznih jezicih: knežija, vassar birak, kvestor, comes. Na ovoj je iztrazi sudjelovalo dvadeset i sedam gradjana križevačkih kao svjedoka, i to: Nikola Folkuš, Nikola Vugeršćak, Lovro Horvat, Radovan vojvoda, Gjuro Pasavec, Ivan Šimonić, Gjuro Šibilinski, Tomo Loncak, Martin Krburić, Mijo zidar, Petar Banovec, Martin Bolčević, Stjepan Dolovšćak, Matej Kovač, Gjuro Seman, Lovro Gregić, Stjepan Purgar, Martin krojač, Luka Knorar, Petar Keoroši, Gjuro Kusinak, Grga zidar, Petar Palčak, Ambroz Marković, Ivan Padvaj, Ivan Delić i Gjuro kovač; svi oni jednodušno izjaviše, da znadu, bilo to iz mladosti, bilo i iz kasnijega vremena, da je u gradskoj občini bio i svakdanji i tjedni trg, a na sv. Stjepana da je bio samo sajam na Kaptolu, pa da su se i u djelatne dane na Kaptolu prodavale samo neznatne stvari kao: povrće ili sočivo.

I sliedeće godine nastavio se spor o zagrebačkom kaptolskom trgu. Tako na 25. marta 1603. piše nadvojvoda Maksimilijan Ernesto kaptolu, da su mu se gradjani zagrebački gorko pritužili na kaptol; premda je na požunskom saboru strogo zabranjeno, da domaće i tudje trgovce ne svojata za kaptolski trg, da ih ondje ne

nastanjuje i ne podupire, ipak da kaptol to i dalje čini, pače namješćuje i propalice, a to da je neposluh spram kraljevskih odredaba i državne vlasti, koja zapovieda, da se slobodni građani u njihovih sloboštinah poštivaju, a kaptolski postupak samo je gradu na štetu, jer takovi propali trgovčiči muze građanstvo, pa se zato i sele na Kaptol, jer ondje ne plaćaju ništa; zato u kraljevo ime zapovieda nadvojvoda kaptolu, da preko svoga prava ne drži ni tjednih ni godišnjih sajмова, a trgovčiče ili da ne prima ili protjera, pa neka se razsele po kraljevini, kud ih volja; ako li kaptol ne posluša, to će nadvojvoda u kraljevo ime postupati protiv njega i naložiti banu Ivanu Draškoviću, da prema tomu odredi, što treba.

I u samom se Zagrebu našlo ljudi, koji želeći blagostanje gradu nastojahu kod kuće smiriti stranke. A to bijaše, kako doznajemo iz pisma cara Rudolfa II. (19. aprila 1603.), zagrebački biskup Simun Bratulić. Po njegovu se savjetu imao u Zagrebu sastaviti odbor, koji će u posebnoj predstavi točno i jasno predložiti kruni i saboru tržišni spor između gradske občine i kaptola. Na 1. septembra god. 1602. u dvoru zagrebačkoga prepozita Franje Ergeljskoga a pod predsjedništvom Bratulićevim sastao se odbor, i to: grof Toma Erdödy, Ivan Ratkaj, Benko Turoci, Stjepan Berislavić i Tomo Strezemlej mjesto odsutnoga Ivana Keglevića, da sastavi adresu o tržišnom sporu, koja će se predložiti kruni na idućem požuškom saboru.

Sabor u Požunu bijaše sazvan na 24. februara 1603., a na nj odasla gradska občina svoga punomoćnika građanina Benka Blažekovića, koji na samom saboru uruči kaptolskomu odvjetniku Ivanu Kitoniću spomenutu adresu o pravu trga, moleći ga, da je podastre saboru. I doista, mnogo i dugo se o tom razpravljalo, pa se napokon zaključilo: da kaptolu kao kaptolu nitko ne može zabraniti pravo trga, jer ga vjkada, od svoga osnutka, uživa, a naročito pravo sajma na Stjepanje; tako se isto ne može zabraniti ni građanom obični trg, jer im ga je utemeljitelj kralj Bela IV. dozvolio, pa se ovimi trgovima može služiti i jedna i druga oblast: „Et per hoc easdem nundinas beati Stephani regis et fora solita intra ambitus ipsorum (Capitularium); cives quoque nihilominus iuxta productum per procurem suum Belae regis privilegium solidis in hebdomade diebus forum celebrari posse, liberum esse populis et sudditis partium ambarum invicem fora et nundinas cum rebus venalibus eorum, ubi illis visum fuerit, sine contradictione et comminatione aliquali frequentare deliberasse et pronuntiasse“. Tako

odobrena saborska odluka bude kraljem proglašena i poslata u Zagreb čazmanskomu kaptolu (čazmanski kaptol nastradavši dva puta od Turaka, g. 1544. i 1552., privremeno se ovamo smjestio) kao vjerodostojnomu mjestu, da je uruči jednoj i drugoj stranci.

Doznavši gradska občina, da je kraljevska odluka o trgu stigla u Zagreb, čekala je, da je dobije; ali ne dočekavši toga, odasla svoga čovjeka Gjuru Vagića k tadanjemu čazmanskomu kanoniku kustosu Andriji Kadoviću, u koga je bila pohranjena, i zamoli ga, da je preda; ali on, kivan inače na občinu, protiv svoje dužnosti oklievao je izdati ju, pak je napokon i ne izda. — Ovaj prkos službeno dojavljuje Vagjon<sup>1</sup> (1. februara 1604.) u ime gradske občine tadanjemu palatinovu namjestniku Nikoli Ištvanfiju, koji je tada boravio na svojem imanju Vinici kraj Varaždina. Dobivši Vagjon Ištvanfijevu službeno potvrđenu prijavu, dostavi je zagrebačka gradska občina požunskomu saboru (30. marta 1604.) uz prosvjed protiv postupka čazmanskoga kaptola, moleći sabor, da se što prije uzpostavi u potpun užitak dosudjena joj prava, „in integrum usum“. Potvrdivši kralj gradskoj obćini slobodan užitak jednoga i drugoga trga, obavijesti o tom Nikolu Ištvanfija, da uznastoji, da se občina što prije uvede u taj užitak, pa toga radi zamjenik palatinov na- loži na 26. maja 1604. kraljevinskomu protonotar u Valentinu He- tveju, da gradjane uvede u uživanje jednoga i drugoga prava.

Protonotar Hetvej dodje dakle prema nalogu u Zagreb u ne- djelju poslie Tjelova, ili 10. juna, kad je i stranaca što više došlo ovamo, a naročito u nazočnosti gradskih i kaptolskih susjeda, medju kojima izriekom spominje: Krstu Mrnjavčića s Brezovice, podbana i zagrebačko-križevačkoga župana; Stjepana Berislavića, kraljevin- skoga viceprotonotara; Ivana Šamšinocija, županijskoga notara; Frana Medošocija, podžupana; Stjepana Apalenića, Brnarda Zvr- čića, Martina Bručeka, Nikolu Senka, Ivana Gjurgjevića, Nikolu Bruceka, Vuka i Ivana Mrnjavčiće, Vuka Hrelinca, Nikolu Plepe- lića, Grgu Kudlića, Žigu Mikulića, Grgu Glagolčića, Nikolu Kru- pića, Blaža Smolkovića, Ivana Radojenića, Gjuru Mladoševića, Ni- kolu Modića, Gjuru Turića, Petra Vitkovića, Marka Deli-vojvodu u tvrdji Sredičkom; Gašpara Beloševića, Gjuru Baršića, vojvodu u Degoju; Ivana Kuševića, Grgu Blažića, Gjuru Krajšića, Petra Vosčića, Mihalja Klenovića i silu drugih. Ali kad protonotar ho-

<sup>1</sup> Je li to isti onaj predašnji Gjuro Vagić? — *Primjedba akad. tajništva?*

čaše da s njimi kao sa svjedoci uljezne na kaptolski trg i na njemu ustupi gradskoj občini pravo na nj, nadje kaptolska vrata zatvorena, čim mu bijaše ulaz zabranjen; ipak je stojeći na mostu pred ulazom na Kaptol proglasio, da gradska občina ima pravo i trga i sajma, kako ga je i nekoć imala, i da se tim pravom od sada i u buduću može služiti u prkos kaptolskoj zabrani, a da se njim može služiti i potomčad njena; to isto dade on javno i glasno hrvatskim jezikom proglasiti po gradskom prezivaču Martinu Zvornjaku, dok javni notar Mijo Gregorjević, trgnuvši mač, a u prisuću kanonikâ Franje Ergeljskoga prepošta i Bolte Napulija lektora i nekoga Martina Svirčica, u ime kaptola prosvjedova protiv kraljeve odluke, u koliko se ona i najmanje kosi s pravom kaptolskim. Ali ovom se izjavom Valentin Hethvey nimalo ne smete, nego svršivši ovdje posao ode na grad, da i ondje nasred gradskoga trga proglasi za gradsku občinu slobodno pravo trga, kako je i nekoć bilo. Toj uzpostavi prisustvovahu, kako ih Hethvey pobilježi: Vuk Krsto Frankapan Trzački, Gašpar Položonić, Gjuro Kašnar, Nikola Orehovečki, Nikola Franetić, Ladislav Bojničić, Gjuro Šubić, Tomo Mogorić, Niko Mudić, Gjuro Darić, Grga Kudlić, Martin Belostenić, Matija Breški, Nikola Krupić, Ivan Zmajlović, Petar Blažeković, Nikola Kovačić, Mihalj Janković, Ivan Jajcaj, Niko Plepelić, Pavao Mudić, Andrej Blažeković, Gjuro Zugović i Gjuro stariji Kašnar; i tu uzpostavu dade Hethvey hrvatski glasno proglasiti.

Sedam se već dakle godina spominje, kako je kaptol zagrebački neprestance rovao, da se gradski trg prenese na kaptolski, a onda je to i postigao, ali ga napokon ubrzo izgubio, a da ga ipak nije htio sasvim napustiti: u čemu je dakle bila tolika korist na tom trgu, da je nije mogao lako napustiti? To istom doznajemo iz prosvjedâ, što ih plemić i gradski dekan Stjepan Marić uložio u ime gradske občine na 10. jula 1604. u Novih Čičah pred kralj. tovarnikom Tomom Erdödiem govoreći, da je na Ivanje nasred gradskoga trga a na podlozi kraljevske odluke proglasio ga samo gradskim slobodnim trgom i občinu u njegov posjed uveo i doimetnuo, tko bude s njega svoju robu odnosio na kaptolski trg, da će mu je zaplieni, ma da kaptol zagrebački i dalje sebi ovaj trg svojata; isto takov prosvjed da je uložio u zagrebačkoj skupštini pred sabranim plemstvom (12. augusta); napokon i pred Krstom Mrnjavčevićem. Iz svih se prosvjeda razbira, da je ovaj trg bio nedjeljni ili svetački trg, a s tim izdašniji, a kaptol ga kao sveće-

nička korporacija nije izprva držala na svojoj jurisdikciji: *quidam proclamatione* (Stjepana Marića) *dictum Capitulum zagrabienſe poſtpoſita et non curata, forum liberum ſupra ſcripto die dominico ſervare et celebrare permiserunt in preiudicium et damnum iam fatae civitatis regiae et per conſequens totius communitatis non parum.*

S tim je razumljivo, da su kaptolski maltari i pijacari u tom novom sporu opet prionuli uza svoje gospodare, kako nam to dokazuje prosvjed zagrebačke obćine, kojim se pred kaptolom čazmanskim nekako početkom decembra 1604. izrazila proti kaptola zagrebačkoga: ova obćina vajkada posjeduje cjelovito pravo tjednoga sajma, a ona ga je u prkos njegovu netom premještenju sa gradskoga trga na kaptolski dobila natrag samom kraljevom presudom, pače je u nj i uvedena, a tim i oslobođena od maltarine i pijacovine, kako je to i nekoć bilo; ali da kaptol zagrebački prezirno mimoišavši kraljevske i banske zabrane (da se naime uztegne od svojatanja trgova i da gradjane ostavi na miru) gradsku obćinu prieči, pa ne prestaje vabiti ljude i trgovce na svoj trg i na slobodne sajmove i dopuštati im, da ondje i pod čadorjem trguju, pače, ne bi li se u tom što jače ukorijenili tudjinci, zabranjuje pod teškimi globami gradskim trgovcem, da u sajmeno i drugo doba svoju robu, kao sieno, drva i ostale za kuću i život potrebne stvari voze u gradsku obćinu, a tim se domaće gradjanstvo dan na dan teško tereti; tako može svatko vidjeti, da za kaptol ne postoji ni zakon, kojim bi se njegova samovolja obuzdala. Dalje veli ovaj prosvjed: Pijacovinu, koju na kaptolskom teritoriju pobira maltar kaptolski od svih, koji robu nose na ledjih ili na konju ili je dovezu na kolih, ubire od njih protiv svakoga prava, pa ako mu gradjani, kako je i pravo, odbiju njegov zahtjev, to ih plieni i globi. Tako je netom t. j. 15. novembra njihov sugradjanin Justo Aquileia gonio 27 svinja mimo Kaptola, pa kazao to ništa zla ne sluteći kao slobodan gradjanin maltaru Ivanu Šelendiću; nato ovaj kao biesan poteče za čoporom svinja, koji je već bio kod Manduſevca, i u ime neplaćene maltarine zaplieni mu ſeſtero svinja; tada dodje kaptolski sudac Niko Altabak, pa mu ih nakon dulje prepirke vrati, ali uz odkupninu za svaku svinju od jednoga ugarskoga dinara t. j. 27 dinara, ne obzirući se ni najmanje na gradjansku osobnu slobodu od plaćanja maltarine i na slobodno gradjansko tlo, pa ni na to, da kad bi se malta doista morala i platiti, po propisu bi se platio samo jedan beč za svinju,

a svaka deseta bila bi prosta. Ovim pak postupkom, zaključuje občina, ogrješuje se kaptol o dužno štovanje spram krune, o časti spram bana i ostalih zemaljskih glavara, a to čini samo zato, da uništenjem gradskoga trga osiromaši gradsku občinu, a zabranom uvoženja žita i robe da je gladom turne u propast, premda je ona zasada veoma važna tvrdja protiv Turaka. Zato moli u obrani svojoj za državnu pomoć; ako li joj ne priskoči država u pomoć, sama se će latiti oružja i silom se oprieti sili.

Ne zna se doduše, komu je gradska občina odaslala te svoje tegobe, ali ih je, kako nam se sačuvalo, tadašnji gradski sudac popratio ovako: „Na tu protestaciju moli gradski sudac i ves varaš zagrebački od Vašeh Mil(ostih) testimoniališa, kako bi V. M. po svojem listu testimonium prohibuvali, da je vse to tako, kako je v te protestaciji popisano, ar V. M. to ste vse očima videli i vidite vse vestanoma“.

Za to, da je taj gradski sajam, koji je kaptol zagrebački obćini otimao, ali ga samo kratko vrieme mogao oteti, bio samo nedjeljni ili svetačni sajam, imamo još tri svjedoka. Jedan se spominje u pismu bana Ivana Draškovića od 15. juna 1606., kojim javlja gradskoj obćini, da je došao preda nj Stjepan Berislavić viceproto-notar i podžupan varaždinski. pa mu javio, da je na molbu gradske obćine poveo izragu o netom otetom ali povraćenom gradskom sajmu, pa iz vjerodostojnoga izvještaja Gjure Pogledića, Grge Pogledića, Petra Koškovića, Grge Krupaja, Petra Krupića, Petra Voskića, Pavla Koskovića i medvedgradskoga kastelana Mije Galovića sliedi, da je kaptol sedam godina sebi svojatao ovaj sajam sa gradskoga trga, pa se po nedjeljah i blagdanih prodavala na njemu roba, kolači, žitak, sol, cipele, lonci, meso, pečenka, kruh, željeznina i slične stvari, a vidjela se i po dva trgovačka čadora ondje za nedjelja i u sajmeno doba, pače su i sami robu ondje kupovali; na podlozi ovoga pisma, drugim pismom od 18. juna kaptolu čazmanskomu, moli bana, da povede o tom izragu, e da li kaptol zagrebački, kako je utužila gradska obćina, po nedjeljah i svetkovinah drži na svom trgu nedjeljni sajam.

Najsajjniji pak dokaz očevid je podžupana Tome Severšića i sudaca Petra Poležića i Krste Tomašića, koji na molbu gradjanskoga dekana Stjepana Marića i gradskoga notara Petra Panpetrića sidjoše u samu nedjelju poslije svetka sv. Matije (24. septembra 1609.) na kaptolski trg, koji bijaše pun i vrlo posjećen

plemići i narodom, koji ondje kupovahu robu, i to ne samo na kaptolskom trgu, nego i izvan njegove utvrde.

Iz kasnijih sačuvanih viesti samo to doznajemo, da je već mjeseca marta 1611. opet buknuo spor o priepornom trgu između kaptola i gradske občine, i da je gradski punomoćnik gradjanin Mihalj Vernić 15. novembra 1612. na ruke kralja Matije II. položio 6 maraka kao zakonom odmjerenu pristojbu za parnički sudbeni postupak. I ovu je parnicu izgubio kaptol, kako doznajemo iz pisma kralja Matija II. (17. i 18. decembra g. 1612.), kojimi javlja kraljevinskomu viceprotonotaru Stjepanu Patačiću Zajezdskom, da kad je kaptol izgubivši i ovu najnoviju parnicu o trgu, doista ga se i odrekao, ali predomisliv se nečemu opet ga uvodi, zato kralj zapovieda viceprotonotaru, da o pravu trga što širu iztragu povede od plemićah, neplemićah, svećenika i svjetovnjaka, i da svakoga prisegom obveže, da će u iztrazi onako svjedočiti, kako znađe, vežući ga vjerom i dužnošću spram krune.

Budući da je i samomu već kraljevskomu dvoru morao dodijati kaptolski postupak o gradskom nedjelnom sajmu, to prema ovomu kraljevu pismu slavonski viceprotonotar Stjepan Patačić podastre ovu kraljevu zapovied banu Tomi Erdediju, a ban odredi, da se što prije provede [iztraga<sup>1</sup>], na koju mora doći svatko pod globom od 16 maraka, kako običaj odredjuje, a svatko zaprisegnut mora istinu svjedočiti spram svetosti prisege i kraljeve osobe. Zaprisegnuto ih bude petdeset ovim redom: Ivan Šamšinović, Franjo Modrošoci, Gabriel Bukiovački, Franjo Piloto, Petar Bolčić, Ivan Jurjević Novak, Ivan Lukarić, Gjuro Filipić, Gabriel Škrlec, Vuk Barčić vojvoda, Benko Turoci, Petar Stanko, Mato Stanko, Ivan Sokačić, Ivan Crnić, Ivan Vinogavec, Benko Pintarić, Adam Bošnjak, Fabijan Travinić, Mihalj Radić, Toma Kovačić, Ivan Jakopinić, Gjuro Kapuztich, Ivan Jakopinec, Martin Božulinčić, Matija Petrašić, Grga Hajanić, Petar Štrković, Gjuro Lokšić, Ambroz Pindarić, Martin Kustošić, Nikola Kelković, Ivan Pahurić, Ambroz Kelković, Ivan Magdalenić, Andro Filipčić, Gjuro Horvat, Mirko Krajač, Gjuro Magdalenić, Marko Cimbolić, Ivan Sablijić, Stjepan Jetrašić, Ivan Draganović, Matija Poturić, Jakob Valenčak, Emerik Kustošić, Petar Kelković, Petar Jandrečić, Lovro Kovačić i Grga Bočak, koji izkazaše, da je to zaista bivalo po nedjeljah, i to na

<sup>1</sup> Ovu riječ umetnusmo u rukopis pok. akademika. — *Primjedba akad. tajništva.*

kaptolskom trgu, gdje da su na svoje oči vidjeli, kako mnogi ondje prodavaju: meso na kolih, kože, razni žitak, užeta, sir, maslo, jaja, kopune, cipele, zdjele, korita, drvene žlice, brašno u vrećama itd., i to ne samo na kaptolskom trgu, nego i kod malih vrata, kuda se ovamo dolazi.

U ponedjeljak prve korizmene nedjelje ili na 15. marta svršenu tu iztragu podpisa ban Toma na svojem posjedu Vidoveu kod Varaždina i odasla je za dalju porabu palatinu.

Palatin Gjuro Turzo, koji takodjer željaše, da se taj spor konačno već jednom rieši, a proučavajući ga i sam u Zagrebu, pro-nadje, da bi dobro bilo, da i čazmanski kaptol, pošto je i on vjerodostojno mjesto, povede iztragu o gradskom nedjeljnom sajmu, pa ga zato zamoli na 25. aprila 1613., da iztraži u zagrebačkoj, varaždinskoj i križevačkoj županiji od vjerodostojnih ljudi, koliko se doznati može, podpunu istinu i da mu ravnjanja radi dostavi [spise<sup>1</sup>]. Kod takovih iztraga, koje je vodilo vjerodostojno mjesto, morala su sudjelovati dva pristava, jedan, koga bi odabralo samo vjerodostojno mjesto, a drugi, kojega bi odabrala državna vlast, da ju na izpravi zastupa, t. j. a za toga prepusti palatin čazmanskomu kaptolu da si izmedju predloženih izabere koga hoće od ovih: Luku Črnkocija, Tomu Severšića, podžupane; Pavla Šćitarocija, Krsta Tomašića, velike suce županije zagrebačke; Petra Polčića, Frana Pilotu, Kristofora Mikulića, Gjuru Vernocija, Nikolu Plepelića, Žigu Mikulića, Gašpara Starčevića, Tomu Apelenića, Stjepana Domjanića, Gjuru Vagića. I za ovu iztragu vrijedi ono staro domaće običajno pravo, da svatko pozvan za svjedoka mora doći, jer će inače platiti šestnaest maraka globe, a kac zaprisegnat svjedok da se lažju ne ogriješ spram Boga ili spram kralja.

Ako i ne imamo nikakovih viesti o ovom i posljednjem tome žestokom sporu o trgu, a najviše o nedjeljnom, to se za sigurno znade, da je kaptol izgubio parnicu i bio u tom prieporu osuđen na vječnu šutnju.

To se dokazalo već god. 1619., kad na 18. februara savjetnici dvorske ugarske komore šiljući bečkoj komori zagrebačku gradsku molbu u pogledu nove maltarine ili tržne pristojbe, kako ju netom na požunskom saboru odrediše hrvatski stalši i redovi za područje svoje domovine na marhu i robu, koju kupuju inostrani trgovci u

<sup>1</sup> Ovu riječ umetnismo u rukopis pok. akademika. — *Primjedba akad. tajništva.*

Zagrebu ili po drugih gradovih, rekoše: ako se zastupnikom i ne prieči stvarati područnih zakona za svoju domovinu, to se ipak takovi zakoni ne smiju kositi sa postojećimi i takovimi, koje kruna hoće i sama da drži; a budući da se zagrebački stanovnici od davnine služe kraljevskim potvrđenim tržišnim pravom, to da se ne svidi ni kralju, niti je potrebno, da se kakovom novom uredbom novo nešto stvara, jer bi se tim postiglo samo to, da bi se jedni dohodaka lišili, a drugi pristojbami opterećivali; zato neka sam kralj dokine te zaključke hrvatskih stališa i redova.

Govoreći dakle o zagrebačkoj trgovini ni sa jednom riečju već ne spominje trgovina na Kaptolu.

U drugom pak pismu, koje prema ovomu napisa na 26. februara, veli sam kralj Matija II. stališem i redovom kraljevine Hrvatske, bilo na saboru sabranim, bilo izvan njega: da su mu se gorko potužili zagrebački gradjani, što su hrvatski zastupnici stvorili za ovu kraljevinu nekakovu maltarinu ili tržišnu pristojbu za ovdje kupljenu marhu ili robu; budući da ta maltarina nije nikada postojala, a i kralj želi svakoga u njegovu pravu štititi, a ne tlačiti, to oni mole, da se ta maltarina smjesta dokine.

---